

QO‘QON UNIVERSITETI XABARNOMASI

ILMIY-ELEKTRON JURNALI
9-SON

KOKAND UNIVERSITY | **2023**
HERALD | **VOLUME №9**

**QO‘QON
UNIVERSITETI
XABARNOMASI
9-SON**

**KOKAND
UNIVERSITY
HERALD
VOLUME 9**

**ВЕСТНИК
КОКАНДСКОГО
УНИВЕРСИТЕТ
ВЫПУСК 9**

9/2023

QO'QON UNIVERSITETI

XABARNOMASI

Ilmiy-elektron jurnali

Tahrir kengashi raisi:

G'.E.Zaxidov

Bosh muharrir:

Sh.R.Ruziyev

Tahrir kengashi mas'ul kotibi:

A.A.Yusupov

Sahifalovchi muharrir:

T.M.Umarov

Texnik muharrir:

D.Z.Solidjonov

Tahririyat hay'ati:

1. I.f.d., prof., S. G'ulomov (O'z.R. Fanlar Akademiyasi)
2. DSc., prof., Sh. I. Mustafakulov
3. DSc., Mark Rozenbaum (AQSH)
4. PhD., I. Bobojonov (IAMO, Germaniya)
5. PhD., N. Djanibekov (IAMO, Germaniya)
6. PhD., K. Akramov (IFPRI, AQSH)
7. PhD., N. Yusupov (Woosong University, J.Koreya)
8. DSc., D. Xosilova (University of Wyoming, AQSH)
9. I.f.d., prof., B. Salimov (TDIU)
10. I.f.d., prof., K. Axmedjanov (KIUT)
11. I.f.d., prof., N. Maxmudov (TDIU)
12. PhD., Sh. Aktamov (Singapur universiteti)
13. I.f.d., prof., U. Gafurov (TDIU)
14. I.f.d., prof., X. Qurbonov (TDIU)
15. F.f.n., dotsent D. Xodjayeva (QDPI)
16. I.f.n., dotsent, N. Urmonov (TDIU)
17. F.f.d., prof., Sh. Shaxobidinova (ADU)
18. F.f.d., prof., M. Umarxodjayev (ADU)
19. I.f.n., dotsent, J. Qambarov (FarPI)
20. PhD, dotsent, D. Rustamov (ADU)
21. I.f.n., dotsent, A. Islamov (Qo'qon universiteti)
22. PhD., M.Najmiddinov (Qo'qon universiteti)

Tahririyat manzili:

150100, Farg'ona viloyati, Qo'qon shahri, Turkiston ko'chasi, 28 a-uy, 1-xonadon

Qo'qon universiteti xabarnomasi

("Вестник Кокандского университета – Kokand University Herald") ilmiy-elektron jurnali Qo'qon universiteti Kengashining qaroriga asosan tashkil etilib, 2020-yil 10- oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №1138 raqami bilan ro'yxatidan o'tkazilgan, shuningdek davlatlararo standartlar talabi asosida O'zbekiston Milliy kutubxonasidan jurnal uchun 2181-1695 ISSN-raqami olingan.

© "Kokand University" – 2023

Mundarija:/Outline:

Iqtisodiyot / Economy			
1.	Sh.Ruziyev	O'zbekistonda smart turizmni zamonaviy prinsiplari asosida rivojlantirish va bunda xorij tajribasidan foydalanish	3-6
2.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Strategy for the development of free economic zones in Uzbekistan	7-10
3.	K.Светлана O.Арзиқулов Г.Атамуратова	Методы управления кредитным портфелем коммерческих банков	11-16
4.	J.Bobanazarova L.Zulfikarova	Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida yoshlarning kasbiy layoqatlarini shakllantirish	17-20
5.	K.Kurpayanidi	Institutional aspects and risks in the digital economy: ways to reduce uncertainty for economic agents	21-25
6.	A.Abduvoxidov X.Nazarov	Qishloq xo'jaligi tarmog'ini zamonaviy axborot texnologiyalari orqali raqamlashtirish va innovatsiyalarni jadallashtirish istiqbollari	26-30
7.	Sh.Rasulova	Oziq-ovqat sanoat korxonalarini faoliyatini boshqarish hamda korxonalar iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	31-34
8.	Kh.Sabirov A.Akbarova	Influence of the volume of industrial production in Uzbekistan on the import trend	35-40
9.	M.Turg'unov	Raqamli iqtisodiyot sharoitida oziq-ovqat sanoati korxonalarini faoliyatida zamonaviy boshqaruv istiqbollari	41-45
10.	K.Svetlana U.Gulmira	Tadbirkorlik faoliyatida motivatsiya modellari va xorijiy davlatlar tajribalarining ahamiyati	46-49
11.	Г.Хусанова	Худудлар саноатини комплекс-инновацион ривожлантириш модели (Наманган вилояти мисолида)	50-52
12.	T.Boburjon J.Mamasoliyev	Mamlakat yalpi ichki mahsulotiga soliq turlarining ta'siri	53-60
13.	A.Abdusamadov	A comprehensive analysis of the impact of globalization on auditing standards	61-63
14.	K.E. Grishin Y.Djabbarova	Features of printing production in modern conditions	64-67
15.	X.Gafurov S.Abdulhamidov	Mamlakat yalpi ichki mahsulotini rivojlantirishda kichik biznesni o'rni va duch kelishi mumkin bo'lgan muammolar tahlili	68-71
16.	A.Abdusamadov D.Xo'jamurodov	Moliyaviy texnologiyalar tarixi va rivojlanishi: O'zbekiston misolida	72-74
17.	D.To'xtamurodov	Erkin iqtisodiy zonalarni rivojlantirishni boshqarishning samaradorligi	75-78
18.	Н.Мукумова	Состояние, тенденции и особенности развития рынка услуг высшего образования в Узбекистане	79-84
19.	J.Turg'unov	Mamlakatimizda yashil iqtisodiyotni joriy etish holati va asosiy yo'nalishlari	85-87
20.	U.Mamadaliyev	Specific characteristics of tour operator activity management	88-90
21.	М.Усмонов	Актуальные вопросы достижения точки безубыточности на предприятиях	91-94
22.	Kh.Gafurov	Unraveling complexity: assessing the impact of real effective exchange rate on Uzbekistan's trade dynamics	95-98
23.	L.Yoqubov	Iqtisodiyotni rivojlantirishda investitsiyalarni jalb qilish mexanizmlari tahlili	99-101
24.	Z.Umarova	Iqtisodiy islohotlar sharoitida korxonalarini boshqarish	102-105
25.	O.Umarov Yo.Murodova	Sayyohlar uchun yovvoyi tabiat farovonligini oshirishda marketingdan foydalanish	106-108
26.	Sh.Saloxitdinov	Mehnat bozoriga oliy ta'lim muassasalari tomonidan bitiruvchilarni tayyorlashni tartibga solishning institutsional asoslari	109-112
27.	Sh.Rasulov	Mehnat resurslarining iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha bandligining joriy holati tahlili	113-116
28.	G.Melibayeva	An overview of the function of human resource management in employee performance and motivation	117-121
29.	M.Gulomkodirova	An overview of green banking practices in Uzbekistan	121-125
30.	M.Tojiyeva	Kichik biznesni rivojlantirishning mamlakat ijtimoiy- iqtisodiy hayotidagi ahamiyati	126-130
31.	Sh.Po'latov Sh.Musabekov	The study of value-added tax: knowledge from the eu vat experience and Uzbekistan's vat system	131-135
32.	M.Sultonov	Fond bozori va unda tijorat banklarining tutgan o'rni	136-139

33.	Sh.Po'latov	O'zbekiston respublikasida qo'shilgan qiymat solig'i va aylanmadan olinadigan soliq to'lovchilarini bir-biridan farqli jihatlarini baholash	140-143
34.	A.Baxromov	Increasing the economic efficiency of textile industry enterprises through digital technologies	144-146
35.	H.Rasulov	Siyosiy mojarolarning turizmga ta'siri	147-150
36.	D.Mamayusupova	Turizm sohasida davlat-xususiy sherikligi ishtirokchilarining o'zaro hamkorligi samaradorligini oshirish	151-153
Pedagogika / Pedagogy			
37.	M.Ganiyeva D.Ergasheva	Unlocking knowledge: key pedagogical aspects of the study of philology	154-158
38.	Sh.Jumanova A.Abdullayev M.Odilova	O'zbekistonda pisa testi natijalari va boshlang'ich ta'lim o'quvchilarini bu testga tayyorlash istiqbollari	159-162
39.	M.Temirova	Mustaqillik yillarida O'zbekistonda ichki ishlar profilaktikasi inspektorlari faoliyatini tashkil etishning huquqiy asoslarini mustahkamlanishi	163-165
40.	G.Sanginova	Erta bolalik ta'limini qo'llab-quvvatlashda oilalarning roli	166-169
41.	N.Valiyeva	Boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematik kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari	170-173
42.	V.Abdullaeva	Yusuf Xos Hojibning "Qutadg'u bilig" asarining o'rganilishi hamda asardagi somatik frazeologik birliklarning qo'llanilishi	174-179
43.	S.Asilova	Tarbiyasi qiyin o'quvchilarni kasb-hunarga yo'naltirish masalalari	180-183
44.	Z.Eraliyeva D.Djo'rayeva	Bolalar tafakkurini rivojlantirishda ayrim didaktik o'yinlarning ahamiyati	184-186
45.	G.Komiljonova	Fanlararo bog'lanishlar asosida talabalarni bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish	187-192
46.	Sh.Pardayev	O'quvchilarning individual o'quv natijalarini baholashga zamonaviy yondashuvlar	193-196
47.	A.Mirzakulov	IIV akademiyasi kursant qizlarini zamonaviy krossfit sport turi orqali jismoniy tayyorgarligini takomillashtirish	197-200
48.	F.Berdibekova	Akmeologik yondashuv asosida talabalarni kasbiy faoliyatga tayyorlashning pedagogik mexanizmlari	201-203
49.	H.Akbarova	Talim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida samaradorligini oshirish (onlayn o'yinlar)	204-208
Filologiya / Philology			
50.	M.Mamatqulova	How does a person become multilingual?	209-2012
51.	M.Mamatqulova	Needs analysis as a main phase for designing english for specific purposes (esp) course	213-216
52.	L.Uzakova	O'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik birliklarning lingvokulturologik tadqiqi: o'zbek va ingliz tillarida to'y bilan bog'liq leksik vositalarning chog'ishtirma tadqiqi	217-221
53.	G.Xoldorova	Alisher Navoiy ijodida sakkokiy an'analari	222-224
54.	M.Парпиева	Актуальные вопросы изучения русского языка	225-227
Raqamli texnologiyalar / Digital technologies			
55.	C.Гулямов A.Шермухамедов Б.Шермухамедов	Применение искусственного интеллекта в образовании	228-232
56.	F.Mulaydinov D.Otajonova	Breaking language barriers: the future of english language teaching with ar/vr technology	233-236
57.	F.Mulaydinov A.Abdullayev M.Odilova	Ta'limda raqamli texnologiyalarning roli	237-240
58.	T.Azimova	Matematikani o'qitishda qiyosiy usullar va o'quv texnologiyalari	241-244
59.	Sh.Akhunova	Concerns regarding the use of foreign experience and the significance of using digital technologies to boost the tourism network's competitiveness	245-249
60.	B.Akramov	Fizika fanini o'qitishda zamonaviy texnikalardan foydalanish va zamonaviy texnik qurilmalarni amaliy o'rganish	250-253

BOLALAR TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHDA AYRIM DIDAKTIK O'YINLARNING AHAMIYATI

Eraliyeva Zamira Rasuljonovna

Qo'qon universiteti o'qituvchisi.

zamirahoneraiyeva22@gmail.com

Djo'rayeva Dildoraxon Rahmonaliyevna

Qo'qon universiteti talabasi.

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2023-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2023-yil

Jurnal soni: 9

Maqola raqami: 44

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v9i9.866>

KALIT SO'ZLAR/ Ключевые слова/

keywords

maktabgacha ta'lim, ijtimoiy muhit, o'yin ichida o'yinlar, jismoniy rivojlanish, bilish jarayonlarini rivojlantirish.

ANNOTATSIYA

Maqolada O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi hududidagi maktabgacha ta'lim agentligining 2023-yil 28-avgustdagi 99-sonli buyrug'ining 2 yo'nalishi ya'ni davlatimiz tomonidan berilgan metodik qo'llanmalar didaktik va rivojlantiruvchi o'yinlardan to'g'ri va oqilona qo'llay olishga qaratilgan. Didaktik o'yinlar haqida ma'lumotlar, didaktik o'yinlar orqali bolalarda topqirlik, hushyorlik, hozirjavoblik, diqqatini yig'ishga o'z fikrini bildira olishga nutqining rivojlanishdagi ahamiyatlari haqida yoritilgan. Chunki o'sib kelayotgan yosh avlod komil yetuk, mukammal shaxs bo'lib yetishida o'yin faoliyatining o'rni, maktabgacha yoshdagi bolalarga ularning yoshi va intilishiga qarab, faol va rivojlantiruvchi o'yinlarni misol tariqasida keltirilgan. Adabiyotlar tahlilida K.D.Ushinskiy, Zoltan Dienes va Mariya Montessorilarning metodik ishlari haqida fikr bildirilgan. Ta'limiy, didaktik, umumrivojlantiruvchi o'yinlardan namunalar keltirilgan va turli DMTlarda o'tkazilgandagi bolalardagi o'zgarishlar haqida natijalar qismida diagrammalarda ko'rsatib berilgan.

Kirish. Bolaning aqlan, jismonan, ruhan maktabga tayyor holda chiqarish tarbiyachilarni oldiga qo'ygan eng katta maqsadlaridan biri bo'lib, bu maqsad yo'lida ijodkor, yaratuvchi, kreativ va zamon bilan hamnafas bo'lish kerakligi talab qilinadi. Ya'ni maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etiladigan ta'limiy didaktik rivojlantiruvchi o'yinlarning ahamiyati muhim hisoblanadi. Didaktik o'yinlar orqali bolalarda topqirlik, hushyorlik, hozirjavoblik, diqqatini yig'ishga o'z fikrini bildira olishga nutqining rivojlanishiga o'yinlar orqali erishsak bo'ladi. Didaktik o'yinlarni tanlab olishda bolalarni yoshi, ularning jismoniy rivojlanishi, psixologik holatini va bolalarning qiziqishlarini ham hisobga olish kerak.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'tkaziladigan ta'limiy rivojlantiruvchi, didaktik o'yinlar ham harakatga keltiruvchi, ham miya faoliyatini rivojlantiruvchi hisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili. K.D.Ushinskiy analogiya bo'yicha quyidagi. "Taqqoslash har qanday tushunchaning va har qanday tafakkurning asosidir. Odamdagi narsalarning hammasini taqqoslab ko'rish yo'li bilan bilolmasak, boshqa yo'l bilan bila olmaymiz, agar hech narsa bilan solishtirishimiz va farqini bilib olishimiz mumkin bo'lmagan biron yangi narsaga, duch kelganimizda edi (boshqa shunday narsa bor bo'lsa), u holda biz shu narsa to'g'risida hech qanday fikr hosil qila olmagan bo'lar edik va u to'g'risida biror so'z aytolmagan bo'lar edik" – degan fikrni bildirgan edi. Olimning bu fikriga asos sifatida aytadigan bo'lsak. Masalan, "shakllarni ustma-ust qo'yish" va multimediali kompyuter o'yinida tarbiyalanuvchi yuqori qatordagi shakllarni taqqoslab, o'xshashini topadi va o'yinni bajaradi. Bu o'yinlar orqali bolalar o'ynashadi hamda o'yinlar orqali o'rganishadi.

Yana bir pedagog olim Zoltan Dienesning metodikasi haqida to'xtaladigan bo'lsak. Bu venger psixologi, nazariyati va amaliyotga – yangi matematikaga asos solgan. U maktabgacha yoshdagi bolalar uchun Dienes bloklerini o'ylab topgan. Dienes bloklari bilan o'yinlar soni juda katta va xilma-xildir. Mantiqiy bloklar to'plami 48 jildlardan iboratdir. Unda bolalarni eng oddiydan murakkabga qadar matematik va tasviriy faoliyatida bilimlarini rivojlantirish uchun ushbu bloklardan foydalanish mumkin. Bolalar geometrik shakllar, tushunchalar "katta kichik", "yo'g'on-ingichka", "xuddi shunaqa", "unday emas" kabi bilimlarga ega bo'ladi. Katta yoshli bolalar uchun o'yinlar bir nechta xususiyatlarga obyektlarni taqqoslash, umumlashtirish, tasniflash uchun mavjuddir.¹

Mariya Montessori 1870-yil 31-avgustda Italiyada tug'ilgan va 1952-yilda Gollandiyada vafot etgan. U Italiyadagi birinchi ayol shifokor bo'lgan, psixiatriya klinikasida assistent bo'lib ishlagan, Rim universitetida dars bergan va doktorlik ilmiy darajasini olgan. Aynan u keyinchalik "Bolalar uyi" noyob asarini yozdi. M. Montessori o'zining

pedagogik tizimini didaktik jihatdan tayyorlangan muhitda bolaning o'zini o'zi rivojlantirish tizimi deb atagan. Mariya Montessori "kattalar bilan yaqin joyda bo'ladigan bolaning hayot yo'lini o'rganish, uning ta'lim usullari va tamoyillariga aralashish emas, balki u pedagogik antropologiyaning asosini o'rganish edi" – deb aytgan. M. Montessori har qanday amaliy harakatlar, nazariyalar va modellar faqat rivojlanayotgan shaxs haqidagi fundamental bilimlarga asoslanishi mumkin deb hisoblardir.²

Tadqiqot metodologiyasi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida tashkil etiladigan ta'limiy didaktik rivojlantiruvchi o'yinlarning ahamiyati muhim hisoblanadi. Didaktik o'yinlar orqali bolalarda topqirlik, hushyorlik, hozirjavoblik, diqqatini yig'ishga o'z fikrini bildira olishga nutqining rivojlanishiga o'yinlar orqali erishsak bo'ladi. Didaktik o'yinlarni tanlab olishda bolalarni yoshi, ularning jismoniy rivojlanishi, psixologik holatini va bolalarning qiziqishlarini ham hisobga olish kerak. O'yinlardan foydalanilayotganda o'tilayotgan oy mavzusi hafta mavzusidan kelib chiqqan holda uzviy bog'lash maqsadga muvofiq bo'ladi. Bu o'yinlarini o'ynatishdan oldin mavzu haqida tushunchalarni to'liq berib, mavzuni mustahkamlash uchun o'ynatish lozim. Masalan, predmetlar bilan shakllarni bog'lash o'yinini o'ynatishdan oldin bola shakllar haqida ma'lumotga ega bo'lsa o'yin qiziqarli va mazmunli bo'ladi. Bolajonlar bu o'yin faoliyatlari mobaynida mavzu haqidagi tushuncha va tasavvurlari yanada boyib hotirasiga muhrlanib boradi va nutq boyligi, muloqotchangligi ham ortadi. Biz o'yin tanlashda qo'llanma va materiallarni ham bolajonlarning o'rgana olish doirasidan chiqqan holda yengilroq bo'lishi kerak. Chunki bu kabi o'yinlar orqali bolalarda bilim, ko'nikma va malaka shakllanib boradi. Bunday o'yinlar yordamida bolalarda o'zaro yordamlashish, qo'llab-quvvatlash hissiyatlarini tarbiyalash lozim. Buning uchun "qo'ldan o'tkiz", "predmetlar bilan shakllarni bog'la", "soat nechchi o'yini" va boshqa o'yinlardan foydalanish mumkin.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida o'yinlarni tanlab olishda bolalarning qiziqishini ham hisobga olish zarur. Bu o'yinlarda ularga faoliyat mavzusi emas topqirlik, zukkolik bilan o'yinda qatnashish qiziqarli bo'ladi. Didaktik o'yinlarda ham harakarli bo'ladi, ham ta'limiy ya'ni, biror bir yechimga qaratilgan harakatlil o'yin bo'lishi mumkin. Masalan "o'yin ichida o'yin" nomli o'yinni olsak, ko'zi bog'langan holda lankani oldindan tayyorlangan o'yin katakchalari ustiga otadi va katakchadagi topshiriqni bajaradi bunda ham harakarli ham ta'limiy o'yin o'ynaladi. Bunday o'yinlarda topshiriqlar murakkablashib boradi. Masalan, "predmetlar bilan shakllarni bog'la" o'yinida bolalar shakllar bilan predmetlarni bog'lagan holda o'yin ustida sakrab o'tishi va shaklni joylab yana ortga qaytishi lozim.

¹ Nosasa E.A., mutista r.l. "Maktabgacha tarbiyachilar uchun mantiq va matematika." SPB.: "Aqlisbiyot"

Stolyar A.A. Maktabgacha tarbiyachilar tomonidan boshlang'ich matematik g'adoni shakllantirish. M.: "Ta'lim".

² <https://minikar.ru/uz/goroskopy/metodika-marii-montessori-osnovnye-principy-dostoinstva-i/>

Kichik yoshli tarbiyalanuvchilarni aql doirasi tarqoqroq bo'ldi, diqqat qilishi tez chalg'ib turadi. Shu sababli tarbiyalanuvchilarga oddiy va ular osongina tushuna oladigan o'yinlarni o'rgatish kerak. Idishlarga joyla o'yinida, bolajonlar bir xil rangli predmetlarni rangiga mos savatga soladi va kim ko'p predmetlarni solsa o'sha g'olib bo'ladi. Shu kabi yengil o'yinlar ko'llanilisa maqsadga erishiladi. O'yin ichidagi topshiriqlarni (*shakllar, raqamlar, predmetlar*) tarbiyalanuvchilar bilishi va ko'nikma hosil bo'lgan bo'lishi kerak. Ko'rsatilgan topshiriq haqida ko'nikmasi bor o'yinlarni tarbiyalanuvchilar kuchli qiziqish bilan o'ynaydi.

O'rta yoshli tarbiyalanuvchi bilim olish faolligini boyib borishi va ko'nikmalarini shakllanib borishi bilan qoidalar qiyinlashib boradi. Tarbiyaviy, didaktik o'yinlarning mazmuni ham xilma-xil bo'ladi. O'yinlarda bolalarda buyumlarni tanish shaklini (*kub, doira, kvadrat*) eslab qolish bilan bog'liq, ranglarni ajratish, tovushlarni farq qilish kabi topshiriqlar bera boshlash kerak. Ba'zi o'yinlar mazmunini kengaytirish va shartli topshiriqlar qo'yish qo'yish kerak. Bu yoshda bolalar harakatlarini rivojlantirish uchun birinchi galda, qo'yilgan o'yin shartlari bilan tanishtiriladi. Asta-sekin bolalarga beriladigan vazifani topshiriqini o'zgartirib boriladi. Undagi harakatlarning mazmuni tushunarli va juda qiziqarli bo'lishi juda muhim. Bu bolalarning faoliyatini oshiradi, qiziqishi va mas'uliyat bilan yondoshish tuyg'ularini shakllantiradi va bilish ko'nikmasini shakllantiradi.

Katta guruh yoshiga qadam qo'ygan bolalar bilan o'tkaziladigan o'yinlarda topshiriqlar ancha murakkablashtirish (*zehni rivojlantiruvchi, xotira boyligini oshiruvchi topshiriqlar yanada murakkablashtirilishi*) lozim. Tarbiyalanuvchilarni topshiriqlar xilmaxilligi va mazmunga va tushunchalarga qaratilganligi bilan ham katta yoshli bolani qiziqishini orttirib ko'zlagan maqsadimizga erishamiz.

Tayyorlov guruh yoshidagi bolalarga o'ynatiladigan o'yinlar topshiriqlarga boy murakkab bo'lishi maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki tayyorlov yoshida bola ancha bilim va malakalarga ega bo'ladi. Bolalarning o'yin vaqtida faol harakat qilishi ko'p jihatdan ularning malakasi, ko'nikmasi, ijtimoiylashuv jarayoni idrok va hamkorlikda bajarishiga ham bog'liq. Aksariyat o'yinlarda boshlovchi bo'ladi, lekin bazan bu vazifani o'yinchilarning ikki-uchtasi va guruh-guruh bo'lib bajarishi mumkin.

O'yin qoidalari ham murakkablashib borishi tufayli ularni bajarishda aniqlik, diqqat va zehnlilik yaxshi natija beradi. O'yinlarda ishtirok etish uchun bolalarni guruhlariga bo'lish va bo'lingan guruhdagi bolalarni ham moslash, guruhdagi bolalar kuchini teng qilish kerak.

O'yin mobaynida bolalarga tarbiyaviy, axloqiy jihatlar haqida ham bilim va ko'nikmalar berib borish lozim.

Quyida ilk yosh uchun asosiy harakat turlariga ko'ra maktabgacha ta'lim tashkilotlarida va oilada o'tkaziladigan o'yinlardan namunalar keltiramiz.

Metodlar. Sanoqchi to'pchalar.

Maqsad: Maktabgacha yoshdagi bolalarni zehni, xotirasini, ko'rish, eshitish mayda qo'l matorikalarini his qilish qobiliyatlarini shakllantirish va diqqatni jamlashni o'rganadi. Raqamlarni to'g'ri sanashni o'rganadi hamda o'n ichida qo'shish va ayirish amallarini bajarish ko'nikmasi shakllanadi.

O'yinning jihozi: Har xil rangdagi bir xil kattalikdagi to'pchalar, birdan o'ngacha bo'lgan raqamlar ketma-ketligi.

O'yin jarayoni: Tarbiyachi bolani o'yin oldiga taklif qiladi va bolaga o'n ichidagi raqamlardan topishini hamda ko'rsatilgan raqamga teng to'pchalar joylashgan qatorni sanab topib aytishi lozim.

O'yin ichida o'yin.

O'yinning maqsadi: Maktabgacha yoshdagi bolani nutqini rivojlantirish, so'z boyligini oshirish, mayda va yirik matorikalarini rivojlantirish, xotira va qobiliyatlarini rivojlantirish. Bolaning munosabatga kirishishi, o'z fikrini bildira olish va guruh bo'lib ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish.

O'yinning jihozlari: Maxsus tayyorlangan turli xil ko'rgazmalardan tayyorlangan supacha.

O'yin jarayoni: O'yinning qoidasi – bolalar 5 kishidan ikki guruh bo'lishadi va maxsus lankani ko'zi bog'langan holda o'yin ustiga otadi. Bunda qatnashuvchiga 2 marta imkoniyat beriladi. Lanka qaysi qatorga tushsa o'sha qatoridagi topshiriq bajariladi. O'yin qoidasi;

1) Nota ko'rsatilgan katakchaga tushsa, xohlagan musiqasini og'zaki kuylab o'xshatib berishi lozim.

2) Ertak qahramonlari ko'rsatilgan qatorga tushsa, qahramonlarning so'zlaridan parcha keltiradi.

3) Maqollar katakchasiga tushsa, maqol aytishi yoki tarbiyachi aytgan maqolni davom ettirishi lozim.

4) Mikrofon ushlangan qizchaga tushsa, qo'shiq aytib berishi lozim.

5) Rag'bat katakchaga tushsa, hech qanday topshiriqsiz guruhga rag'bat kartochkasi beriladi.

6) Mimika bilan so'zlashish ko'rsatilgan qatorga tushsa, ovozsiz pantomima shaklida, harakatlar orqali so'zlaydi. Bolalar uni nima demoqchi ekanligini topishlari kerak bo'ladi.

7) Bankrot ko'rsatilgan qatorga tushsa, guruhdan 1ta rag'bat kartochkasi olib tashlanadi.

8) Mashq qilayotgan bola ko'rsatilgan qatorga tushsa, mashq bajarib beradi.

9) Qo'l ko'tarib turgan bolaga tushsa, tezkor savolga javob beradi.

10) Kulgan stikrga tushsa, kulgili biror voqea aytishi lozim.

11) 1 oyoqda turgan bolaga tushsa, 10 gacha bir oyoqda turib sanashi lozim.

12) She'r aytayotgan bola katakchasiga tushsa, she'r aytib beradi.

13) Ofarin katakchasiga tushsa guruhga bitta rag'bat qo'shiladi.

14) So'roq ko'rsatilgan qatorga tushsa, savolga guruhi bilan birgalashib javob beradi.

15) O'yinga tushayotgan bolalar katakchasiga tushsa, raqsga musiqasiz tushib berishi lozim.

O'yin yakunlangach guruhdagi rag'bat kartochkasi hisoblanib, g'olib guruh taqdirlanadi.

Soat nechchiligi topi.

Maqsad: Bolalarga soat haqida vaqt haqida tushuncha berish, raqamlarni to'g'ri topishshga o'rgatish, soat strelkalarini vazifasi haqida tushunchaga ega bo'lish, xotirasini rivojlantirish mustaqil faoliyat ko'nikmasini shakllantirish mayda va yirik matorikalarini rivojlantirish.

O'yinning jihozlari: Maxsus tayyorlangan gilamcha ko'rinishidagi doska, raqamlar, maxsus tayyorlangan soatcha maketchalari.

O'yin jarayoni: Bolalar 2 guruhda 4 tadan bo'linishadi, oldindan tayyorlangan stol ustidagi soat maketchalari teskari holatda turadi. Undan ishtirokchilar navbat bilan tortishadi. Qo'llariga olgan soat maketchada qanday vaqt va soat ko'rsatilgan bo'lsa o'sha vaqt va soatga gilamchadagi soat strelkani suradi. Shu tariqa o'yin davom etadi. O'yin so'nggida g'olib guruh aniqlanib, bolalar rag'batlantiriladi.

Chaqqon oyoqlar.

Maqsad: Bolajonlarga o'ng va chapni to'g'ri topa olishga o'rgatish, zehni rivojlantirish, diqqatini yig'ish malakalarini shakllantirish.

O'yinning jihozlari: Oldindan tayyorlangan maxsus o'yin supachasi.

O'yin jarayoni: Bolalar 2 guruh bo'lishib o'yinda ko'rsatilgan qadamlarini to'g'ri bosib birin-ketin bajarishadi. O'yin so'nggida bolalar rag'batlantiriladi.

Predmetlar bilan shakllarni bir biriga bog'la.

Maqsad: Bolalarda geometrik shakllar haqidagi tushunchalarini boyitish, predmetlar bilan bog'lash ko'nikmasini shakllantirish. Ko'rish, idrok qilish malakalarini rivojlantirishdan iborat.

O'yin jihozlari: Oldindan tayyorlangan supachali o'yin, geometrik shakllar.

O'yin jarayoni: Bolalar 2 guruhda 4 tadan bola bo'lishadi. Bolalar shakllardan tanlab shu shaklning ustidan shaklga mos predmetga sakrashadi va xuddi shunday qaytishadi o'yin shu tariqa davom etadi, o'yin so'nggida g'olib guruh taqdirlanadi.

Yo'lingni to'g'ri top!

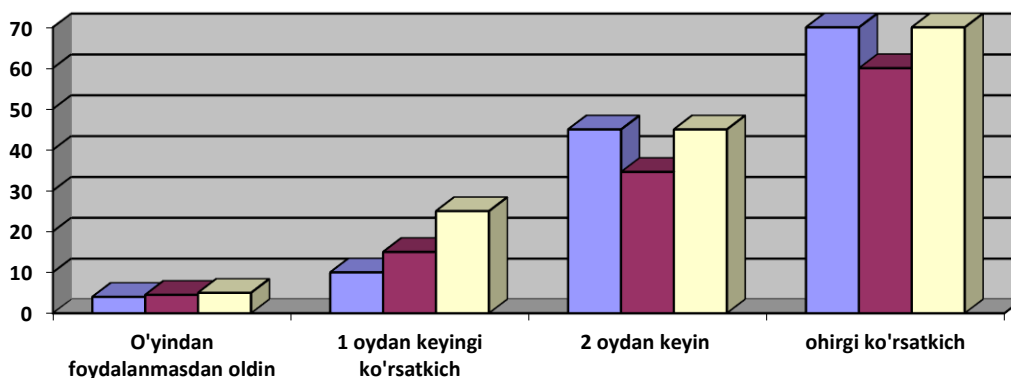
Maqsad: Bolalarni aqliy faoliyatini rivojlantirish, mustaqil faoliyatga o'rgatish.

Bolani nutq boyligini oshirish, ko'rish, eshitish, solishtirish malakalarini shakllantirish.

O'yinning jihozlari: oldindan tayyorlangan ko'rgazmali supacha.

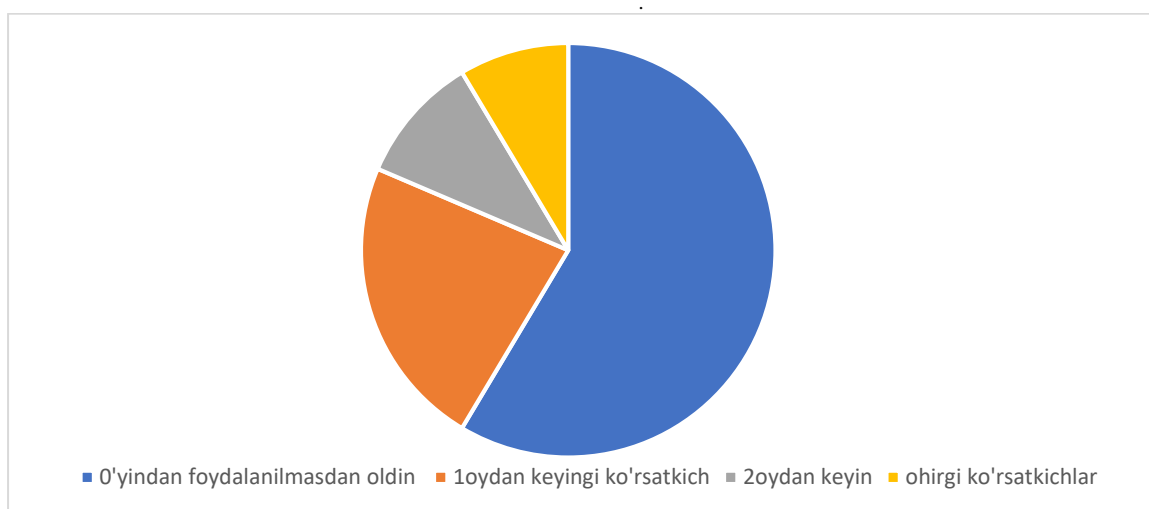
O'yinning jarayoni: Oldindan tayyorlangan maxsus o'yin gilamchasi solinadi, stolda shu o'yinning kichiklashgan varianti teskari holatda turadi. Bolalar 2 guruhda 5 yoki 6 tadan bo'lib, bo'linib ishtirok etishadi. O'yin ichida bolalar rag'batlantirib boriladi, to'g'ri bajargan bola o'yin boshidagi rag'batli so'zga ega bo'lishadi, bajara olmagan bolaga so'z qo'shilmaydi. O'yin so'nggida qaysi guruh ko'p rag'batli so'z yig'gan bo'lsa, o'sha guruh g'olib bo'ladi.

Natijalar. Sanoqchi to'pchalar. Bu o'yinni men Furqat tumani 17-DMTTning 3-4 yoshli bolalar uchun mo'ljallangan guruhida o'tkazdim. O'yinlardan foydalanmasdan oldin, o'yinlar davomida va o'yinlardan foydalanilgandan so'ng yaxshi natijalarga erishdim.

Bu o'yindan 17-DMTTning kichik guruhida o'yindan foydalanilmasdan oldin men faoliyatlarimda oldimga qo'ygan maqsadimga deyarli erisholmas edim. O'yindan foydalanishni boshlaganimda men kutgan natijamga erisha boshladim va o'yindan so'ng men faoliyatga qo'yilgan maqsadimga to'liq erishdim.

2. O'yin ichida o'yin. Bu o'yinni men Furqat tumani 17-DMTT ning 4-5 yoshli bolalar guruhida va 14-DMTTning 4-5 yoshli guruhlarida o'tkazildi. O'yinlardan foydalanilmasdan oldin, o'yinlar davomida va o'yinlardan foydalanilgandan so'ng olingan natijalar

Bu o'yinlarni 17-DMTTni katta guruhida o'ynatishdan oldin faoliyatlarda ko'zlangan maqsadga erisha olinmayotgan edi, o'yindan foydalanish bilan natijaga erisha boshlandi chunki bolalar bu o'yinlarni ishtiyoq, zavq, qiziqish bilan o'ynab, o'yin o'ynatish davomida oldinga qo'ygan maqsadga to'liq erishildi, o'yinlar bolalarda bilim, ko'nikma, malakani hosil qilib kompetentlik hosil qilishiga erishilindi.

Xulosa. Bu maqola orqali xulosa qilindiki hozirgi zamon tarbiyachisi ijodkor, intiluvchi, zamon bilan hamnafas bo'lishi kreativ

bo'lishi kerak. Zamon va bolajonlar talabidan kelib chiqib ular uchun didaktik, ta'limiy o'yinlarni ijod qilinsa, o'ylaymizki bolajonlar bu o'yinlarni o'ynashi bilan kasbga yo'naltiriladi. O'z hayot yo'lidagi amaliy kasb yo'nalishiga qarab katta bir yo'l ochishni MTTdan boshlab yuksak cho'qqilarga qadam qo'yishni kelajakda yaxshi natijalarga erisha olishiga amin bo'lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasining ilk va maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan davlat talablari. 2018-yil
2. "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi 2022- yil
3. "Maktabgacha pedagogika" F.Qodirova. - Tafakkur 2019.
4. "O'yin orqali ta'lim olish" Grosheva I.V., Djanpeisova G.E., Mikailova U.T., Ismailova M.A., Kenjabaeva D.A. Toshkent 2020.
5. Eraliyeva, Z. (2023). MTTning maktabga tayyorlov guruhlarida bolalarni mantiqiy fikrlash va bahs munozarali vaziyatlarda yechim topishga va badiiy nutqqa o'rgatish. Talqin va tadqiqotlar, 1(18). izvlcheno ot <http://talqinvatadqiqotlar.uz/index.php/tvt/article/view/19>
6. Yuldasheva Dilafuz, Jabborova Marifatxon, Eraliyeva Zamira Rasuljonovna, & Maziyayeva Muqaddasxon (2022). Maktabgacha ta'limga yangicha yondashuv. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 2 (Special Issue 3), 121-125.
7. Children's reading and expression of childhood concept in the media. Eraliyeva Zamira Rasuljonovna. "Maktabgacha ta'lim mutaxassislarining xalqaro forumi" "Inklyuziya: Maktabgacha ta'limdagi muammolar va yechimlar" ilmiy-amaliy konferensiya 2023 yil 10-11-noyabr. 144-bet.

8. Организация подвижных игр в дошкольных образовательных учреждениях. УДК 796. 29. Физическая культура и здоровье: молодежная наука и инновации Сборник научных трудов участников XI международной научно-практической конференции 19 мая 2022 г. УДК 378.17 ББК 75.116.42 Ф50 ISBN 978-5-7679-5060-7.
9. Toxirjon, U. (2024). BOSHLANGICH SINFLARDA O 'QISHNI YETKAZIB OLISHGA QIYNALAYOTGAN O 'QUVCHILAR BILAN ISHLASHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 9-13
10. .Toxirjon, U. (2024). XALQARO O 'QISH SAVODXONLIGINI O 'RGANISH (PIRLS). Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 14-17.
11. Умаров, Т. (2024). ВЛИЯНИЕ СОВРЕМЕННЫХ ИГРУШЕК НА ДЕТСКУЮ ПСИХОЛОГИЮ. Integration of Economy and Education in the 21st century, 2(2), 18-21.